

Заїчко Антоніна Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Визначення поняття «педагогічна бібліотерапія». Визначена головна мета та основні засоби педагогічної бібліотерапії. Теоретично обґрунтовано психолого-педагогічний потенціал засобів педагогічної бібліотерапії у професійній підготовці майбутніх учителів початкової ланки освіти. Охарактеризовано методика підготовки до терапевтичної діяльності.

Ключові слова: педагогічна бібліотерапія, засоби педагогічної бібліотерапії, вчитель-терапевт, підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах перебудови системи цінностей і духовних орієнтирів сучасних школярів, особливого значення набуває проблема адаптації особистості до особливостей сьогодення. Сучасний кризовий стан суспільства створює систему впливів, що перешкоджають ефективній самореалізації особистості, розкриттю її здібностей та обдарувань. І, як наслідок, емоційно-почуттєва сфера наповнюється постійними стресами, невстиганням у навчанні, хронічною втомою, прояву девіантної поведінки у соціумі, втратою власної психічної, духовної цілісності. Саме ці проблеми стають важливим поштовхом актуальності пошуку нових терапевтичних технологій навчання та виховання, які б допомагали розв'язувати внутрішньо-особистісні та міжособистісні конфлікти з метою стабілізації гармонійного розвитку особистості [1, с. 76-79].

Підготовка майбутніх педагогів – це цілісний навчально-пізнавальний процес, важливою особливістю якого є поєднання фахових знань з допоміжними терапевтичними технологіями. Результатом підготовки майбутніх педагогів є їх готовність до виконання різних видів професійної діяльності. Ми дотримуємося думки О. Лугової, яка зазначає, що професійна готовність є не лише

результатом професійної підготовки, а й її метою, «основною умовою ефективною реалізації можливостей кожної особистості».

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду виявив низку досліджень, що з'ясовують теоретичні основи педагогічної бібліотерапії, а саме: аналіз її теоретичних засад, предмету, мети, завдань (Ю. Дрешер, Н.А. Рубакін, М. Назаркін, О. Міллер та інші); психологічний аналіз читання (Х. Алчевська, А. Нечаева, С. Вальдгард, К. Бархіна, Л. Шварц та інші); аналіз бібліотерапії як діяльності з позиції різних галузей знань: медицини (О. Міллер, Ю. Дрешер), педагогіки (І. Тихомирова), бібліотекознавства (І. Казарінова, О. Смагіна), психології (Л. Жабицька, І. Кукарева, А. Михайлова); окремих видів естетотерапії у професійній педагогічній діяльності (О. Федій).

У теорії та практиці психолого-педагогічної науки накопичено значний досвід, який може стати основою професійної освіти майбутніх педагогів школи І ступеня. Професійна підготовка майбутніх учителів відбувається в таких аспектах: методологічні та теоретичні дослідження, спрямовані на вдосконалення навчально-виховного процесу вищих педагогічних закладів (А. Алексюк, І. Бех, В. Бондар, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, В. Лозова, Л. Хомич, Л. Хоружа, М. Чобітько та інші); методики впровадження нових педагогічних технологій (В. Беспалько, К. Баханов, С. Бондар, М. Гриньова, С. Сисоєва, П. Сікорський, Т. Назарова та інші); загальнопедагогічні та методичні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи (К. Авраменко, М. Богданович, В. Бондар, Н. Бібік, О. Біда, Т. Байбара, С. Мартиненко, О. Савченко, С. Скворцова, Л. Хомич та інші).

Визначаючи значні наукові надбання в теорії педагогічної освіти, відзначаємо відсутність досліджень психолого-педагогічного потенціалу засобів педагогічної бібліотерапії в професійній діяльності майбутніх учителів початкової школи.

Ціль статті – теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні особливості використання засобів педагогічної бібліотерапії у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Людство із покоління в покоління давало відповіді на основні життєво важливі питання за допомогою книги, адже історію розвитку взаємин між людьми закладено в описах легенд із минулого. І дорослому, і дитині потрібні книги, сповнені глибокої віри в життя, які пробуджують оптимізм, відволікають від сумних думок, важких переживань, книги, які позбавляють від депресії, слабкості,

бездіяльності [4, с. 34-36]. Правильно підібрана книга, яка викликає позитивні емоції, не менш важлива, ніж правильно підібрані ліки.

Стає актуальним використання в початковій ланці освіти якісно нової технології – педагогічної бібліотерапії. Педагогічна бібліотерапія – галузь психолого-педагогічних знань про цілющий вплив книги на психіку людини, що має катарсисний ефект для інформаційної і духовної гармонії особистості. Магістральна мета якої полягає в актуалізації особистісно-світоглядної позиції суб'єктів педагогічного процесу; створенні психологічного комфортного освітнього середовища та виробленні (закріпленні) оптимістичного погляду на життя й зміна власних реакцій на ситуацію, яка травмує емоційно-почуттєву сферу дитини за рахунок розширення власного досвіду та переживань.

На сьогодні педагогічна бібліотерапія впроваджується в освітнє середовище сучасної школи, де практичне застосування полягає у дружній, тактовній рекомендації педагогом тієї чи іншої книги учневі, що її потребує. Мистецтво використання педагогічної бібліотерапії у навчально-виховній діяльності вимагає гарної професійної підготовки від майбутнього педагога, який повинен володіти не лише педагогічними та психологічними науками та знаннями, але й бути освіченим серед сучасних джерел знань, а також мати високі духовні цінності. Тож педагоги нової школи розробляють технології та методи педагогічної бібліотерапії для психо-корекційної взаємодії зі своїми учнями [4, с. 56-98].

Головною метою застосування педагогічної бібліотерапії майбутнім педагогом є:

- 1) Сформувати у дитини адекватне уявлення про себе, соціум.
- 2) Покращити позитивну мотивацію до навчання.
- 3) Розвивати власний емоційний інтелект.
- 4) Сприяти розвитку творчого потенціалу.
- 5) Розширювати коло інтересів.
- 6) Зменшити психоемоційне і розумове напруження.
- 7) Організувати свою пізнавальну діяльність.
- 8) Виховувати позитивні особистісні якості: почуття незалежності, ініціативи, критичного ставлення до себе, працьовитості.
- 9) Допомога у розробці конструктивного плану дій у вирішенні проблем [2, с. 67-69].

Програма педагогічної бібліотерапії, крім читання книг, може також складатися із самостійної письмової творчості дітей, ігрової діяльності, впливу різних видів мистецтва на розвиток особистості дитини. У залежності від цього педагогічна бібліотерапія має цілий ряд напрямів та засобів: казкотерапія, арт-терапія, пісочна терапія,

лялькотерапія, ігротерапія, музикотерапія, відеотерапія, логотерапія, епістолярна терапія.

Педагогічна бібліотерапія взаємодіє з іншими терапіями незалежно від конкретних дидактичних цілей, у ході роботи якого можуть інтегрувати між собою та об'єднуватися в хаотичному порядку по декілька разів.

У зв'язку з появою і активним розвитком мультимедійних і електронних продуктів сучасні джерела інформації є більш привабливими для учнів. До них відносять: друквані ЗМІ, інтернет-сайти, інтерактивні додатки до книг, фліп-буки, фан-буки, смеш-буки та його різновиди.

Використання засобів педагогічної бібліотерапії у професійній діяльності педагогів вимагає ґрунтовну підготовку до терапевтичної роботи:

1. Попередня підготовка до терапії.

- аналіз літературних творів та жанрів;
- психолого-педагогічна діагностика (це може бути зроблено за допомогою спостереження, особистої бесіди, розмови з батьками, психологом, бібліотекарем, іншими педагогічними працівниками та аналізу письмових (творчих) робіт);
- визначення напрямів (засобів) терапевтичного впливу.

2. Безпосередня підготовка до терапії.

- підбір книги (врахування індивідуальних особливостей особистості);
- оптимальний вибір місця та часу для терапії;
- розробка заняття (дискусія, малювання, драма, твір тощо);
- підбір наочного і дидактичного матеріалу (методичне забезпечення).

Перед проведенням терапії потрібно звернути увагу на розробку окремих сценаріїв, а саме:

1. Індивідуальність заходу.

2. Мета кожного заняття має бути пов'язана з загальною метою циклу.

3. Час проведення, враховуючи вікові (психологічні) особливості (1-2 класи – 20-25 хв., 3-4 – 35-40 хв.).

4. План проведення терапії, алгоритм поведінки педагога та учня, передбачувані запитання на реакцію.

Кожна методика складається з постійних елементів дій педагога-терапевта та учня. Важливими є:

1. Читання, слухання або робота з відповідними терапевтичними засобами (книги, фрагменти творів, альтернативні читацькі матеріали, театральні постановки або фільми як екранізація літературних творів).

2. Ідентифікація себе з літературним героєм.

3. Контроль емоцій, що виникають під час контакту (позитивних чи негативних).

Збірник наукових статей

4. Вхідження в стан катарсису (досягнення такого психічного стану під час читання або після закінчення сеансу, яке характеризується відчуттям полегшення, усунення психічної напруги або внутрішніх бар'єрів).

5. Погляд в себе – «переробка» важливих особистих проблем – самостійна або за допомогою вчителя-терапевта.

6. Зміни у відносинах або поведінці. Завдання педагога – запропонувати такий тип терапевтичної роботи (терапевтичної програми), щоб переживання, пов'язанні із засвоєнням літератури, допомогли учневі зрозуміти стан, в якому він знаходиться.

Заняття повинні сприяти зміни способу сприйняття себе, думок про хвороби, відставання у навчанні або іншої життєвої ситуації так, щоб учень прагнув до позитивного функціонування в школі, сім'ї та суспільстві, в яке повернеться після закінчення терапії. Для того, щоб педагог міг бути впевнений в результативності застосованого методу, він повинен отримати зворотну інформацію про ефективність своїх дій [5, с. 29-64].

Рефлексія – це останній етап програми педагогічної бібліотерапії, він має важливе значення для учня, який усвідомлює, що змінилося для нього (або в ньому) під час даного терапевтичного процесу.

Висновки, перспективи. Комплекс різноманітних засобів, об'єднаних в єдину систему психолого-педагогічного впливу, має акцентувати увагу на створенні комфортного середовища для кожної дитини, усуненні негативних впливів та факторів. Майбутньому вчителю початкової ланки освіти необхідно проводити роботу в тісній співдружності з бібліотекарем, психологом, батьками які можуть взяти на себе не тільки побудову стратегії терапевтичної дії, але і діагностику особливостей читацького й особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку. До перспективної тематики подальших наукових пошуків можна віднести питання готовності майбутніх учителів початкової школи до означеної діяльності.

Література

1. Беленькая Л. И. Ребенок и книга: о читателе восьми-девяти лет / Л. И. Беленькая. – Москва : Книга, 1969. – 167 с.

2. Жукова Т. Д. Реализация целей образования через школьные библиотеки / Т. Д. Жукова, В. П. Чудинова. – Москва : РШБА. – 2007. – 222 с.

3. Кабачек О. Л. Библиотерапия как часть психотерапии и как аспект библиотечной педагогики / О. Л. Кабачек. – Москва : Книга, 2004. – 320 с.

4. Кабачек О. Л. Библиотерапия: история, теории и методики / О. Л. Кабачек. – Москва : Школьная библиотека, 2005. – 480 с.

Антонина Заичко. Психолого-педагогические особенности использования средств педагогической библиотерапии в профессиональной подготовке будущих учителей начальной школы.

Определение понятия «педагогическая библиотерапия». Определена главная цель и основные средства педагогической библиотерапии. Теоретически обосновано психолого-педагогический потенциал средств педагогической библиотерапии в профессиональной подготовке будущих учителей начального звена образования. Охарактеризована методика подготовки к терапевтической деятельности.

Ключевые слова: педагогическая библиотерапия, средства педагогической библиотерапии, учитель-терапевт, подготовка будущих учителей начальной школы

Antonina Zaichko. Psychological and pedagogical features of pedagogical bibliotherapy using to train future primary school's teachers.

Definition of the term «pedagogical bibliotherapy». The main goal and basic means of pedagogical bibliography have been determined. The psychological and pedagogical potential of pedagogical bibliotherapy using to train future primary school's teachers. The method of preparation for therapeutic activity is described.

Keywords: pedagogical bibliotherapy, means of pedagogical bibliotherapy, teacher-therapist, preparation of future teachers of elementary school.

Стаття надійшла до редакційної колегії 04.05.2018

Прийнято до друку 08.05.2018

Інформація про автора:

Заїчко Антоніна Сергіївна – аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; викладач педагогіки, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.